

جوتی جوت کوتک

۲۲ ستمبر ۱۵۳۹

(کرتارپور دے کوتک - بھاگ ۹)

باب - ۷۰

دس دی ہے۔

غیر-شردهاوان تے ناستک لوک اس گھٹنا نوں شکّ دی نگاہ نال تکّ سکدے بن۔ پیٹھاں، بھاؤ فٹّ نوٹّ تے اسان وگیاں پکھو اس کوتک دی سمبھانا نوں سمجھاؤں دی کوشش کیتی ہے۔ ہاں، مننا جاں ناں مننا پر وٹکتی دا اپنا حق ہندا ہے۔*

مکھدوم بہاؤدی دا چلاناو

سمت ۱۵۹۵-۶ دی گل ہے۔ ملتان دے پیر مکھدوم

سما جاندے بن۔ جدوں سماؤدے بن اوناں دا سریرک پانی زمین نوں نمی دے جاندا ہے تے باقی اوبی تے رہ جاندے بن بہاؤ کاربن، کیلشیم وغیرہ جو مٹی دا حصہ بن جادے بن۔ آ۔ کجھ لوک سریر نوں ساڑدے بن جو تیز رسائیک کریا ہے جس نال سریر دا پانی ترنت بہاؤ جاں پھر آکسیجن تے ہائی ڈروجن وچ تبدیل ہو جاندا ہے۔ کاربن دے وکھ وکھ کمپاؤنڈ پھر ٹٹّ کے کجھ ہوا وچ جا ملدے بن تے کیلشیم فاسفورس جہے سواہ دا بھاگ بن جاندے بن۔ ۳۔ کجھ فرقے سریر نوں دریا جاں سمندر وچ وحہ دندے بن جو پانی دے جنتواؤ دا کھانا بن جاندے بن۔ ۴۔ جاں پھر قدرتی طور تے سریر نشٹّ ہندا ہے تاں اس نوں جانور جاناں وچ بہت بریک (مائیکروسکوپک) آدی کھا جاندے بن۔ جدوں کوئی جیو دوسرے نوں کھاندا ہے تاں پاچن نالی وچّ پہنچ خوراک بریک تتاں وچّ ٹٹّ جادی ہے جس نوں پھر کھان والا جیو خوراک دے طور تے ورتدا ہے۔

سو کہن توں مطلب موت توں بعد سریرے اوتھے ہی جانا ہندا ہے جتھوں آیا سی۔

سو سریر دا ناس ہونا رسائیک کریا ہے بہاؤ اک کمپاؤنڈ جاں مشرن توں دوسری اوستھا وچّ جانا جاں مڈھلے تتاں وچّ تبدیل ہو جانا۔ اس دا مکھ طریقہ اگّ ہی ہے چاہے سریر نوں سدھا اگّ وچّ بال دتا جاوے جاں کسے دوسرے جیو دی پاچن پر نالی دی تیزابی اگّ رانہی تتاں جاں سدھ کمپاؤنڈ وچّ تبدیل ہووے۔

پر مول وچّ سارے تتاں دی رچنا اکو جہی ہے۔ بہاؤ ہائیڈروجن اتے سوئے وچّ فرق اتان دے پروٹون اتے الیکٹرون دی گنتی دا ہے جنوں آپاں اٹامک ویٹ کہندے ہاں۔ اسدا مطلب ایہہ ہے کہ سارے تتاں دا مول اک ہی ہے۔ بہاؤ سنٹس مندی ہے کہ اک تے توں دوسرا تے بن سکدا ہے۔ ایہدا اداہرن نیوکلیئر ٹرانسمیوٹیشن ہے۔ جس توں پھر ایٹم بمب وی سنہو ہو سکیا سی۔

کہن توں مطلب مول وچّ اک ہی تے ہے اوبدا ناں اج دے سنٹسداناں گاڈ پارٹیکل رکھیا ہے۔

کی اگّ ہی رسائیک کریا دا اکو اک ذریعہ ہے؟ نہیں۔ مثال دے طور تے لوہے نوں گالن لئی آکسیجن تے نمی دی ضرورت ہندی ہے۔ دودھ دا پھٹنا وی رسائیک کریا ہے اس وچّ اگّ دی ضرورت نہیں پیندی۔ پھل فروٹ دا سڑھنا وی بناں اگّ دے ہندا ہے۔ ایسڈ تے الکلی دے رئیکشن موقع وی اگّ دی ضرورت نہیں ہندی۔ پر اتان کریاواں دے دوران تاہمان ضرور ودھدا ہے۔ بہاؤ اینرجی وی پیدا ہندی ہے۔ سوال اٹھدا ہے ایہہ اینرجی بہاؤ طاقت کتھوں آگئی؟ جواب رسائیک کریا توں کیونکہ کجھ پارٹیکل تباہ ہو جاندے بن۔

صرف اپنا ہی نہیں سنٹسدان البرٹ آئنسٹائن نے ثابت کیتا ہے کہ اک اوستھاتے میٹر (پدارتھ) طاقت (انرجی) وچّ بدل جاندے ہے۔ بہاؤ پدارتھ ختم ہی ہو جاندا ہے۔

او=مچّ

ایہہ لمی کتھا دسن تے بس ساڈا انا ہی مقصد سی کہ پدارتھ

تیسرے پنٹھ دے بانی نے جیوں وچّ ہر کم اپنی ہی طرحاں نال کیتا۔ گنگا جا، پانی پچھم نوں ترونکیا۔ مکے پہنچ، سجدہ پٹھے پاسے کر دتا۔ ایہہ بہلا کوپں ہو سکدا سی نرنکار نال اک مکّ نانک، جوتی جوت سماؤں ویلے ہندو جاں مسلمانی رسم دی اجازت دندا۔

سو چلانے ویلے بابے نے پھر الوکک کوتک کر دتا۔ اپنا چیتن اتے بھوتک سریر سدھا ہی برہمنڈ دے مالک 'چ' زب کر دتا سی۔ جی ہاں اتھاسک گرتھتے پر میرا ایہو

*گرت مطابق چلانے دے مطلب

گرت انوسار چلانے دا مطلب ہے کہ جتھوں انسان آیا ہے واپس اس اوستھا وچّ پہنچنا۔ گرت انوسار جیوت جیو مکھ طور تے دو چیزاں دا بنیا ہندا ہے۔

(۱) ادکھ تے جو اکال پرکھ دا سدھا انش ہندا ہے جس کرکے جیو چیتن ہندا ہے۔ ہندو انوں اتما کہہ لیندے ہن، عیسائی اتے مسلمان انوں سپرٹ کہندے ہن۔ اصل جیو ایہو ہندا ہے سریر تاں اس دی گڈی ہندی ہے، انوں ادھر ادھر لجان اتے کم دھندے کرن لئی۔ سریر دے رانہی ہی ایہہ جوت بول سن سکدی ہے۔

(۱)۔ نس۔ چت اکار دا بھوتک سریر جس وچّ ماس بڈیاں خون، دماغی معدہ (نرو سیلز) آدی کلھ پرزے ہندے ہن۔

سدھ لفظاں وچّ جی اتے جوت دی مثال شاید آپاں بجلی دے پکھے توں دے سکدے ہاں۔ (۱)۔ بجلی دی موٹر اتے (۱)۔ کرنٹ۔

(۱)۔ گرت انوسار جیواں تے نرنکار اکالپرکھ دی بخشش ہندی ہے اوناں دا (۱)۔ ادکھ تے ترنت سارے برہمنڈ دے مالک نرنکار وچّ ابھید ہو جاندا ہے۔ باقی جیواں دا اوہ تے ترنت کسے پور نویں بن رہے سریر وچّ پرویش کرکے اس بھوتک سریر دا مالک بن جاندے ہے۔

(۱)۔ موت بعد پھر بھوتک سریر جو دس رہا ہے اسے واپس اوناں ہی تتاں وچّ شامل ہو جانا ہندا ہے جتاں توں سریر دا نرمان ہویا سی بہاؤ آکسیجن (۱۵٪)، کاربن (۱۸.۵٪)، ہائیڈروجن (۹.۵٪)، نائیٹروجن (۳.۲٪)، کیلشیم (۱.۵٪)، فاسفورس (۱٪) پوٹاشیم (۰.۴٪)، سلفر (۰.۳٪) سوڈیم (۰.۲٪)، کلورین (۰.۲٪) میگنیشیم (۰.۲٪) اتے پور معمولی مقدار وچّ تانبہ، جست، لوہا جہے تے۔

پراتن ہندو ودوان وی مندے اتے ہن کہ انت وچّ سریر اوناں ہی تتاں وچّ سمٹ ہندا ہے جتاں توں بنیا سی۔ کیونکہ ہندو ودوان پدارتھ نوں اونی بریکی وچّ توڑ نہیں سن پائے جنی بریکی وچّ اج پچھمی رسائیک وگیاں تے توڑیا اس کرکے ہندو موٹے طور تے پیٹھے پنج تے مندے اتے ہن: ۱۔ ہوا (بعد)، ۲۔ اگ (اتش)، ۳۔ پانی (آب)، ۴۔ مٹی (خاک) تے ۵۔ اکاش (اسمان)۔ مطلب اس دا وی ایہو ہو جاندا ہے کیونکہ جدوں تسی پانی نوں توڑوگے تاں آکسیجن تے ہائیڈروجن نکلن۔ اگ رسائیک کریا ہے۔ ہوا دے تے آپاں جاندے ہی ہاں: نائیٹروجن، آکسیجن، کاربن آدی۔ مٹی دے تے وی جاندے ہاں اوبی کاربن، کیلشیم، فاسفورس آدی۔

سو بھوتک سریرے اخیرے اوناں ہی تتاں وچّ شامل ہونا ہندا ہے جتاں توں بنیا سی۔

انتہ سسکار دے وکھ وکھ طریقے

سریر نوں نشٹ کرن لئی وکھ وکھ پھر کیا دے وکھ وکھ طریقے ہن۔ ۱۔ بہتے تاں سریر نوں زمین وچّ دبا دندے ہن۔ اجیہا کرن تے پھر سریر وچّ کیڑے چلے ہن جو بڈیاں نوں چھڈ باقی سبھ کتھا جاندے ہن تے پھر اوہ کیڑے اوتھے ہی

بہاؤدی نے اک بندے ہتھ گورو نانک ول رقہ گھلیا
جس وچ لکھیا سی:

'جو اسان لدن لڈیا اساڈی کر کائ۔'

نال ہی قاصد نوں کہہ بھیجیا کہ جنان چر گورو نانک
آپ رقہ ناں منگے، دینا نہی۔

اوہ ہرکارا رقہ لے آ کرتا رہور پہنچیتاے باہر باغ وچ ہی
اتارا کر لیا۔ گورو صاحب نے اک گرسکھ نوں باغ وچ
گھلیا کہ جا ملتان توں بندہ آیا ہے انوں دربار وچ لے
کے آؤ۔ سیوا دار گباتے جا کے ہرکارے نوں لے آیا۔ لنگر
پانی چھکاؤن توں بعد گورو صاحب دے پیش کیتا
گیا۔ گورو جی نے ہرکارے نوں کیتا کہ بھائی اوہ رقہ
دیو جہڑا مکھدوم نے ساڈے ول بھیجیا ہے۔ جانی
جان گورو دا حکم سن کے ہرکارا گد گد ہو اٹھیتاے گورو
صاحب دے چرناں تے سیس رکھاتے رقہ گورو صاحب
دے پیش کرا۔

گورو صاحب نے اوہ رقہ ویکھدیاں ہی ترنت اوسے
دے تھلے لکھا:

جو بھریا سو لدسی سہناں حکم رجائ۔۔

نشٹ جاں الوپ وی ہو سکدا ہے۔ جہڑے ناستک انسان چمتکار
نون نہی مندے ایہہ اوہناں ویراں بھیناں لئی ہے کہ پرکرتی
وچ پدارتھ عام ہی الوپ ہندا رہندا ہے۔

دھیان رہے سیمت بدھ والا ناستک ایہہ تان مندا ہے کہ پدارتھ
اپنا روپ بدل سکدا ہے۔ پر اس گل نوں منن لئی تیار نہی سی کہ
پدارتھ پوری طرحاں الوپ وی ہو سکدا ہے۔

سو اپراں اپنے ناستک ویراں نوں دسن دی کوشش کیتی ہے
کہ نہی پدارتھ پوری طرحاں الوپ وی ہو سکدا ہے۔ پدارتھ
ایہجی وچ وی تبدیل ہو سکدا ہے۔ ناستک ویراں بھیناں نوں
بیبتی ہے کہ ایہہ ناں سوچو کہ جہڑی گل تسی نہی کر سکدے
اوہ ہو ہی نہی سکدی۔

سوال اٹھدا ہے کہ گورو نانک نے کھڑی سائنس رانیہ سریر نوں
ہی نرنکار اکاپرکھ وچ سمیت کر دتا؟

جواب- اوسے سائنس رانیہ جس کر کے گورو صاحب نے اچ توں
۵۰۰ سال پہلاں ہی کہا سی، "لکھ آگاسا آگاس۔" اودوں کہنوں پتہ
سی کہ انیکان دھرتیاں تے سورج چن ہو سکدے؟ گورو نانک
نون کوہ پتہ لگ گیا؟ جواب سدھا جیہا ہے کیونکہ اوہ سر سٹی
دے رچنہار کرتار نال اک مک سن۔

سمادھی رانیہ موت- باقی جتھوں تک سوے اچھا موت دا
سیندھ ہے اوہ تان بھارت وچ سادھو لوک اکثر ہی کر لیندے ہن۔
یوگیاں وچ ایہہ عام ہی ہے کہ جوگی اپنی موت دا سماں کھڈ
تہہ کردا ہے۔ اچ انٹرنیٹ تے ایہہ سوال جے تسی پچھوگے تان
تہانوں سیکڑے مثالان ملنگیاں کوہیں پہنچیاں ہوئیاں روحاں اپنی
موت دا سماں ہی تہہ کر لیندیاں ہن۔ گورو گوہند سنگھ جی نے
وی اپنا انتم سماں خود تہہ کیتا سی سرت نال اک مک کر لئی
سی۔

بنارس دا تریلانگ سوامی پولیس لئی مصیبت سی۔ ایہہ مست
مولی ننگ دھرنڑا گلیاں محلیاں وچ مستی نال پھر دا رہندا سی۔
کٹی واری پولیس اسنوں گرفتار کر کے قید کردی تان ایہہ مست
مولی جدوں جی کر دا قید وچوں باہر آ جاندا۔ پولیس حیران سی
کہ تالابند دروازہ برقرار رہندا پر ایہہ باہر کوہے نکل جاندا۔ اس اگے
پولیس ہار گئی کیونکہ کوئی کندھ انوں لگاتار قید نہی سی رکھ
سکدی۔ ایہہ کدی گنگا دے پرواہ اتے وی سمادھی لائی بیٹھا
ویکھیا جاندا سی۔

بور ویکھو سوامی سوانندنے کوہے بیٹھے بیٹھے اپنے پران تیاگے۔

نانک تے مکھ اجلے چلے حق کما۔۔

مطلب کہ پیر جی جو اس جہان تے آیا ہے اوہ اک دن
جائیگا ہی جائیگا تے نال ہی پیر نوں بھروسہ دے دتا
کہ توں اجل مکھڑے نال ربّ دی درگاہ وچ داخلہ
پاوینگا۔ کیتا جاندا ہے کہ گورو صاحب نے رکے تھلے
ایہہ وی لکھا سی؛ "تسی چلے، اسیں اوہنگے چالیہ دن
پچھے۔" مطلب کہ ساڈا چلانا تہاڈے توں ۴۰ دن بعد
ہووے گا۔

اس توں بعد گورو صاحب نے وجنتریاں دی سنگت
وچ دیوان وچ شہد لایا:-

سریراگ محلہ ۱ گھڑ ۲ دھن جوہن اڑ پھلڑا ناٹھیرے
دن چار۔۔ پین کیرے پت جیو ڈھل ڈھل جمنہار۔۔ ۱
رنگ مان لے پیاریا جا جوہن نو ہلا۔۔ دن تھوڑے تھکے
بھیا پرانا چولا۔۔ ۱ رہاؤ۔۔ سجن میرے رنگلے جائ ستے
جیران۔۔ ہی بھی ونجا ڈمنی رووا جھینی بان۔۔ ۲
کی ن سنیہی گوریئے اپن کئی سوئے۔۔ لگی اوہ
ساہرے نت ن پیئی آ ہوئے۔۔ ۳ نانک ستی پیئی اے
جان ورتی سن۔۔ گنا گوانی گنٹھڑی اوگن چلی بن

ایہہ منی ہوئی گل ہے کہ جدوں بندے دی جان نکلی ہے اوہدے
بتھ بابواں لتاں سبھ سدھے ہو جاندے۔۔ پر اتھے تان بندہ
چوڑی مارے بیٹھا ہے۔ (فوٹواں نیٹ توں ویکھ لوو جی)

گرمت رھیاں سدھیاں لئی تڑپ دی کھنڈنا کردی ہے کیونکہ
اتان نال منکھی کلیان نہی ہندا سکو ایہہ وی پدارتھوادی (مانک)
دوڑ ہی ہے۔ پر ایہدا مطلب ایہہ نہی کہ ایہہ سنیہو نہی ہندیاں۔
اچ وی کئی ہندو جوگی تانترک اتے پور سنیاسی، بودھی، اتے جینی
من بھونڈیاں رھیاں سدھیاں نوں حاصل کرناں لئی سادھنا
کردے ہن۔ مثال دے طور تے اک تانترک یوگی دھرندر برہمچاری نے
بھارت دے پردھان منتری نوں بہت پرہات کیتا سی پھر ایہہ
یوگی اندرا گاندھی دا وی نزدیک بن گیا۔ نتیجہ ایہہ نکلیا کہ
سنیاسی ہون دے باوجود ایہہ مایہ دی دوڑ وچ پے گیا اتے کارخانے
تک لائے۔

ایہو کارن بن گرمت ایہناں رھیاں سدھیاں دی دوڑ دا سخت کھنڈن کردی ہے
پر ایہدا مطلب ایہہ نہی کہ ایہہ سنیہو ہی نہی ہندیاں۔
پھر پور ویکھو: اسلام تے ایسانیت وچ اپری برہمنڈ و پیلغمبران دا جانا لکھیا
ہے۔ جویں

۱. حضرت مسیح دے پوتر سریر دا سولی چڑھانے جان بعد اخیر تے الوپ ہو جانا۔
۲. حضرت محمد صاحب دی شے معراج والی کہانی جس تحت اوہ خیال دی
گئی نال اسمان وچ اڈدے۔

<https://www.quora.com/How-can-matter-be-converted-to-energy>

و پرائن- ۱۹۹

اس پیر دا اصل نال کھوج دا مضمون ہے، کیونکہ جنم ساکھیاں والے اصل
نان نہی دے سکے۔ ایہہ اوسے پیر دی گل ہے جو گورو صاحب نال مکے دے
حج موقعے موجود سسی۔ ایہہ ملتان دے پیر بہاؤدین جکریا (۱۱۷۰-۱۲۶۲
ای۔) دا کوئی سجدہ نشین سی۔

گورو صاحب دے زمانے وچ کجھ اک پیران دے دہانت دے سال نیٹ توں
ملدے ہن:

5. Sayed Abdul Qadir bin Sayed Murid Ghous Jilani. Died
940 AH, Uch Sharif, Punjab. 1533

6. Sayed Abdul Qadir Jilani, died 941 AH, Lahore. 1534

7. Sayed Abdur Razzak Jilani, died 941 AH, Uch Sharif,
Punjab. 1534

پر ایہناں وچوں لگدا کوئی وی اوہ پیر نہی جس دی گل چل رہی ہے۔ پھر وی
۱۵۳۴ ای وچ اتے دتے جنان پیران دے دہانت دی گل ہے اوہناں بارے وچ
کرناں تان بندا ہے۔

.. ۲۴ ۴

کجھ دنان بعد پھر پیر بہاودی دا اوہ ہرکارا ملتان واپس پہنچ گیا۔ رقمہ ویکھ کے پیرنے روناں شروع کرا۔ مریدانے پچھیا کہ پیر جی تسی ویراگ کیو پئے کردے ہو۔ اس تے پیرنے ساری گل کھولی کہ "میں تان بابا نانک نوں سنیہا گھلیا سی کہ میری اس جہان توں روانگی ہے، چلو اکٹھے چلیئے۔ اگوں بابا نانک نے کہہ بھیجیا ہے کہ میں تان ۴۰ دن بعد آوانگا۔ میںوں دکھ ہے کہ نانک دی غیر حاضری بغیر کی پتہ میرے نال کی بیٹیگی۔"

ایہہ کجھ دسدے ہوئے مکھدوم بہاودی چلانا کر گئے۔

---◆---

کملا ڈھیمے لے آیا

پکھوکے پنڈ دا ہی اک سدھرا جیہا بندہ جسدا ناں کملا سی گورو صاحب دا شر دھاوان سکھ سی۔ ہر ویلے کرتا ریور وکھے سیوا ٹھل لئی حاضر رہندا سی۔ اک دن اوہ گورو گھر دیاں مجھاں گاواں لئی پٹھے وڈھ رہا سی کہ ۳ سادھو کملے کول آئے۔ کہن لگے بھائی اتھے کتے گورو نانک دا ڈیرہ ہے؟ کملا بڑے مان نال بولیا کہ "ہاں، دسو؟" گورو گھر دا ہی بندہ ہاں۔ "نال ہی کملے نے اشارہ کر کے دسیا کہ "اوہ جے کرتا ریور صاحب۔"

سادھوآں نے کہا کہ اسیں کاہلی وچ ہاں، کرتا ریور نہی جا پاؤنا۔ گورو نانک نوں ساڈا سنیہا دے دینا۔ کملے نے کہا جی حکم کرو۔

سادھوآں نے لاگوں واہن وچوں اک ڈھیمے چکی تے کملے نوں پھڑا دتی کہ جا گورو نانک نوں ساڈی ایہہ سوغات دے دیوی۔ کملے نے ڈھیمے لے تان لئی ہر من وچ گلہ کیتا کہ شاید ایہہ سادھو گورو صاحب نوں مخول کر رہے۔ کملے نے ڈھیمے لے کے اپنے کول رکھ لئی تے پھر پٹھے وڈھنے شروع کرے۔

سادھوآں کہا کہ بھائی تسی ترنت گورو جی ول جاؤ۔ کملا کہن لگا ڈنگر بھکھے ہن پٹھیاں دی پوری بھری وڈھ کے ہی جاواں گا۔ سادھوآں کہا تیری پنڈ تان پوری ہو چکی ہے ہور کتے کو چک سکدے؟

کملے نے پچھے ویکھیا تان سچ مچ پٹھیاں دی پوری بھری بچھی پئی سی۔

سادھوآں نے بھری کملے نوں چکائی تے اس نوں کرتا ریور ول روانہ کر دتا۔ کملے نے پچھے مڑ ویکھیا تان اوہ سادھو الوپ سن۔

جویں کملا بھری چکی آؤدا سیوا داراں ویکھیا تان کہن لگے بھائی توں تان ہنے گیا سی کسے ہور دے پٹھے تان نہی چک لیا یا۔ کملے نے ساری گل سیوا داراں نوں آدسی۔ کملے نے پھر ڈھیمے پھڑائی تے ساری گل گورو صاحب نوں دسی۔

گورو صاحب نے اعلان کر دتا کہ گرسکھو ایہہ ڈھیمے

کملا سادھوآں کولو گورو صاحب لئی ڈھیمے لے رہا ہے۔ (تصویر بی: ۴۰ اسان تصویر دا کجھ حصہ ہٹا دتا تے خراب ہو چکی تصویر تے برش وی ورتیا ہے تان کہ کجھ اگھڑ لے۔)

ساڈے چلانے دا اشارہ ہے تے اس پرکار صاف لفظاں وچ اس فانی جہان توں کوچ کرن دا اعلان کر دتا۔ بیٹھلے شبد وچ پھر گورو صاحب اپنے من نال گلاں کردے:

تکھاری محلہ ۱ اے من میریا تو سمجھ اچیت انیا رام۔ اے من میریا چھڈ اوگن گنی سمانیا رام۔ بہو صاد لہانے کرت کملے وچھڑیا نہی میلہ۔ کیو دتڑ تریئے جم ڈر مریئے جم کا پنتھ دبیلا۔ من رام نہی جاتا سا جھ پر بہاتا اوگھٹ ردا کیا کرے۔ بندھن بادھیا ان بدھ چھوٹے گرمکھ سیوے نہرے۔ اے من میریا تو چھوڈ آل جنجالا رام۔ اے من میریا ہر سیوہ پر کھ نالارا رام۔ ہر سمر ایکنکاڑ ساچا سبھ جگت جن اپایا۔ یوں پانی اگن بادھ گر کھیل جگت دکھایا۔ اچار تو وچار آپے ہر نام سنجم چپ تپو۔ سکھا سین پیار پریتم نام ہر کا جپ جپو۔ اے من میریا تو تھرہ چوٹ ن کھاوہی رام۔ اے من میریا گن گاؤہ سہج سماوہی رام۔ گن گائ رام رسائی رسینہ گر گیان انجن سارے۔ ترے لوک دیپک سبید چانن پنچ دوت سنگھارے۔ بھے کاٹ نہو ترہ دتڑ گر ملیئے کارج سارے۔ روپ رنگ پیار ہر سیوہ پر آپ کرپا دھارے۔ اے من میریا تو کیالے آیا کیالے جائسی رام۔ اے من میریا تا چھٹسی جا بہرم چکائسی رام۔ دھن سنج ہر پر نام وکھڑ گر سبید بھاؤ پچھانے۔ میل پر پر سبید نرمل محل گھڑ سچ جانے۔ پت نام پاوہ گھر سداوہ جھول امرت پی رسو۔ ہر نام دھیائیئ سبید رس پائیئے وڈبھاگ جیپی ہر جسو۔ اے من میریا بن پوڑیا مندر کیو چڑے رام۔ اے من میریا بن بیڑی پارن امبڑے رام۔ پار ساچن اپار پریتم گر سبید سرت لنگھاوے۔ ملی سادھسنگت کرہ رلیا پھر ن پچھوتاوے۔ کر دتیا دان دیال ساچا ہر نام سنگت پاوے۔ نانک پئیپے سنہ پریتم گر سبید من سمجھاوے۔ ۵ ۶

صاحبزادیاں پھر اس گل دا مخول بنایا تے کہا کہ ایہہ باپو دیاں سترے بہترے ہو جان دیاں گلاں۔

صاحب نے شبد بولیا:

راگ ماجھ اسٹھدیا محلہ اگھڑا ۱ ستگور پراسا۔۔
 سبدرنگائے حکم سبائے۔۔ سچی درگہ محل بلائے۔۔
 سچے دین دیال میرے صاحبہ سچے من پتیاونیا۔۔ ۱
 بؤ واری جیو واری سبید سہاونیا۔۔ امرت نام سدا
 سکھداتا گرمی من وساونیا۔۔ ارباؤ۔۔ نہ کو میرا بؤ
 قصو کیرا۔۔ ساچا ٹھا کر ترہون میرا۔۔ بؤے کر کر
 جائ گھنیری کر اوگن پچھوتاونیا۔۔ ۲ حکم پچھان
 سو پر گن وکھانے۔۔ گر کے سبید نام نيسانے۔۔ سبھنا کا
 در لیکھا سچے چھوٹس نام سہاونیا۔۔ ۳ منمکھ
 بھولا ٹھوڑن پائے۔۔ جم در بدھا چوٹا کھائے۔۔ بن ناوے
 کو سنگن ساتھی مکئے نام دھیاونیا۔۔ ۴ ساقت
 کوڑے سچن بھاوے۔۔ دبدا بادا اوے جاوے۔۔
 لکھیا لیکھن ن میئے کوئی گرمکھ مکت کراونیا۔۔ ۵
 پیٹیڑے پڑ جاتو ناہی۔۔ جھوٹھ وچھنی رووے دھاپی
 ۔۔ اوگن مٹھی محلن پائے اوگن گن بخساونیا۔۔ ۶
 پیٹیڑے جن جاتا پیارا۔۔ گرمکھ بوجھے تہ بیچارا۔۔
 اون جانا ٹھا کر پائے سچے نام سماونیا۔۔ ۷ گرمکھ
 بوجھے اکٹھ کھاوے۔۔ سچے ٹھا کر ساچو بھاوے۔۔
 نانک سچ کھے بینتی سچ ملے گن گاونیا۔۔ ۸

---◆---

بابے نے ۱۵ دن پہلاں چلانے دا اعلان کر دتا سی

بابے دی عمر ۷۰ سال ہو چکی سی۔ کسے ویلے ڈھل
 مٹھ جاں سریرک کمزوری محسوس کیتی ہوویگی۔
 پھر کملے دی ڈھیم توں اشارہ پا کے گورو صاحب ل
 یاد آ گیا کہ ہن ساڈے وی چلانے دا سماں آ پہنچا ہے۔
 صاحب دے چلانے بابت سبھ توں پرانی جنم
 ساکھی* جو کجھ لکھیا ہے اسدا مطلب کجھ
 اسطراں ہے:-

اک دن بھائی سدھارن نوں گھل کے اجتے رندھاوے
 تے علاقے دے پور موہتیر سکھاں نوں بابے نے اپنے
 کول بٹھا لیا تے کہن لگے کہ گرسکھو ساڈا ہن کوچ
 کرن دا سماں آ گیا ہے۔ اس گل تے سکھاں ل برا لگاتے
 کہن لگے کہ 'بابا جی اس طرحاں ناں کہو۔ لکھاں
 لوکاں دا ادھار اجے تسی کرناں ہے۔' کجھ اجھیاں
 گلاں سکھاں کیتیاں۔ گورو صاحب نے کہیا کہ اوہ
 انتظام اسیں پہلاں کر چکے ہاں۔ ایہہ ہن تھادی تے ہر
 گرسکھ دی ذمہ واری ہے کہ لوکائی نوں نام نال
 جوڑو۔ اپنی تھانوے اسیں پہلاں ہی گورو انگد
 صاحب نوں نیوکت کر چکے ہاں۔

اجھیاں گلاں باتاں اپرنت سکھاں نے کہیا کہ بابا جی
 سانوں کی حکم ہے؟ گورو صاحب نے کہیا کہ ساڈے
 چلانے دیاں تیاریاں کرو۔ گورو صاحب نے سکھاں نوں
 پکیا کیتا کہ ساڈے چلانے تے رسماں جاں کرم کانڈ
 نہیں کرنے۔ سوگ نہیں مناؤنا۔ بالکل رونا دھونا نہیں
 ہے۔

سدھارن نوں کہہ کے کسے (دب): کلانور دے علاقے وچ

ملن والا گھاہ) دی پنڈ وی منگوا لئی۔ بندورسـم
 انوسار موت ہون تے لاش منجے توں ترنت لاہ کے
 گھاہ دی چادر اتے لٹا دتی ہے۔ بندو ایہہ رسم اج وی
 پالدے ہن۔ انج گورو صاحب تاں بہت پہلاں توں ہی
 کسے دے وچھاؤ تے بیٹھدے اتے سوندے ہندے سن۔
 سکھاں نے بالن وغیرہ اکٹھا کرناں شروع کر دتا۔ لاگے
 ہی سسکار واسطے تھان چنی گئی۔ بالن نوں پھر
 چکھا دے روپ وچ چن دتا گیا۔

اس گل دا ماتا چونی نوں جدوں پتہ لگا تاں اسنے
 شور مچا دتا۔ پتی نوں کہن لگ پئی۔ اس طرحاں
 تسی کوئی کر سکدے ہو؟ اجے کئے ہی کم کرنے۔
 گورو صاحب نے پتی نوں گیان بخشیا کہ اتھے کسے
 وی بیٹھے نہیں رہنا اتے حوصلہ دتا۔

آکھیرتے ماتا سلکھنی نے کہیا کہ 'ماتا پتا دی برسی
 مناؤن دی جدوں گل چلی سی تاں تسی آپے حامی
 بھری سی کہ وڈا کیرتن کر لینا۔ سکے سبندھی وی
 سد لینا۔ ہن میں اکٹھ واسطے تیاری کیتی ہوئی ہے۔
 میں تاں کجھ پکوان بنا وی لیتے کجھ بن رہے۔'

کہیا جاندا ہے کہ ماتا جی دے بہت ضد کرن تے گورو
 صاحب نے چلانا کجھ دن اگے پا دتا سی۔ پر نال ہی
 اوہناں ماتا چونی نوں سمجھایا کہ یاد رکھ اک ناں
 اک دن ایہہ سریر چھڈنا ہی پینا ہے۔

پھر گورو صاحب نے بھائی سدھارن جھے سکھاں
 نوں دس دتا کہ اسیں چلانا کجھ دن اگے پا دتا ہے۔
 خبر سنگت تک وی پہنچ گئی۔ ہر کسے نے سکھ دا
 ساہ لیا۔

جنم ساکھیاں نے کجھ اتے دتی کہانی لکھی ہے پر
 لگدا ہے کہ گورو صاحب نوں کوئی سریرک کمی
 پیشی آئی ہوئی ہووے۔ ہو سکدا اس توں کجھ آرام
 ملیا ہووے۔ کرتارپور وکھے رچی ہیٹھ ششوبہت
 بانی وی ملدی ہے جس وچ چلانے دے صاف اشارے
 ہن۔ انج نال ہی چڑھدی کلھاں اوستھا دے اشارے
 وی ہن۔ صاحب اکال پرکھ دا شکرانہ کر رہے ہن: N

دھناسری محلہ ۱ جیوا تیرے نائ من آندے ہے جیو۔۔
 ساچو ساچا ناؤ گن گووند ہے جیو۔۔ گر گیان اپارا
 سر جنھارا جن سر جی تن گوئی۔۔ پروانا آیا حکم پٹھایا
 پھیرن سکے کوئی۔۔ آپے کر ویکھے سر سر لیکھے
 آپے سر بھائی۔۔ نانک صاحب اگم اگوچر جیوا
 سچی نائی۔۔ اتم سر اوڑن کوئی آیا جائسی جیو۔۔
 حکمی ہوئی نبیر بھرم چکانسی جیو۔۔ گڑ بھرم چکائے
 اکٹھ کھائے سچ مہ ساچ سماں۔۔ آپ اپائے آپ سمائے
 حکمی حکم پچھانا۔۔ سچی وڈیائی گرتے پائی تو من

۱ سوڈھی ۲-۲۰۲۵ نے وی منیا ہے کہ شبد کرتارپور وکھے رچیا گیا
 سی۔ O جنمساکھی بی ۴۰ نے لکھا ہے کہ گورو صاحب اپنے بزرگان
 دا سادھ کرن لئی کجھ دن رک گئے سن۔ پر ایہہ گل کسے وی طرحاں
 منن یوگ نہیں ہے کیونکہ ساری عمر تاں گورو صاحب سرادھاں دا
 ورودھ کردے رہے سن۔ ہو سکدا گھر وچ کوئی پور سار تھ۔ منور تھ
 ہووے۔

انت سکھائی .. نانک صاحب اوڑن دوجا نام تیرے
وڈیائی .. ۲... (پورا شبد ویکھو انگ ۶۸۸ سگگس)
(اشارے- جیوا تیرے نائی من آند، پروانا آیا حکم پٹھایا
پھیرن سکے کوئی، جیوا سچی نائی،، 'سچ مہ
ساچ سمانا،، امرا پڈ پایا، 'در جائسا جیو'۔

اس توں لگدا ہے کہ گورو صاحب دا اک ویر چلانا
ٹلیا سی۔ اتھاس وچ ایہہ صاف نہیں ہو پایا کہ اس
اپرنت گورو صاحب کنا چر ہور جیئے۔ جنمساکھیاں
تاں ۱۵ کو دن دی گل کہی ہے پر جو دلیل دتی اوہ
منن یوگ نہیں۔

---◆---

بانی رچی

اناں پندراں دنان وچ گورو صاحب نے پھر کافی بنی
رچی۔ تکھاری راگ والا بارہماہا وی اس سمنیں وچ
رچیا گیا۔

تو سن کرت کرما پرپ کمایا .. سر سر سکھ سہما
دیہہ سو تو بھلا.... (سگگس- ۱۱۰۷)

آہ شبد ماتا سلکھنی نوں سمبودھن کیتا

ماتا بولی- سن ناہ پیارے اک بیننتی میری .. تو نج
گھر وسٹرا ہؤ رل بھسے ڈھیری ..

گورو صاحب دا جواب- وں ناوے کو سنگ ن
ساتھی..

پھر ماتا بولی - ساجن دیس و دیسیئرے سانہڑے
دیدی

گورو صاحب دا جواب - نانک امرت برکھ .. (سو
پیٹھاں پڑو ماتا دے الہے اتے گورو صاحب دے
جواب:

تکھاری محلہ ۱ بھولاوڑے بھلی بھلی پچھوتانی
.. پر چھوڈٹری ستی پر کی سارن جانی .. پر چھوڈی
ستی اوگن متی تن دھن ودھن راتے .. کام کرو دھ
اہنکار وگتی ہؤے لگی تاتے .. اڈر ہنس چلیا فرمایا
بھسے بھسم سمانی .. نانک سچے نام وپونی بھلی
بھلی پچھوتانی .. ۱ سن ناہ پیارے اک بیننتی میری ..
تو نج گھر وسٹرا ہؤ رل بھسے ڈھیری .. بن اپنے ناہے
کوئی ن چاہے کیا کہئے کیا کیجے .. امرت نام رسن
رس رسنا گر سیدی رس پیجے .. وں ناوے کو سنگ
ن ساتھی اوے جائ گھیری .. نانک لابلے گھر جائی
ساجی سچ مت تیری .. ۲ ساجن دیس و دیسیئرے
سانہڑے دیدی .. سار سمالے تن ساجنا مندھ نین
بھریدی .. مندھ نین بھریدی گن ساریدی کیو پر بھ
ملا پیارے .. مارگ پنتھن جانو وکھڑا کیو پائے پڑ
پارے .. ستگور سیدی ملے وچھنی تن من اگے راکھے ..
نانک امرت برکھ مہارس پھلیا مل پریتم رس
چاکھے .. ۳ محل بلائوڑیئے بلم ن کیجے .. اندن
رتڑیئے سہج ملیجے .. سکھ سہج ملیجے روسن ن
کیجے گرب نوار سمانی .. ساچے راتی ملے ملائی

منمکھ آون جانی .. جب ناچی تب گھوگھٹ کیسا
مٹکی پھوڑ نراری .. نانک آہے آپ پچھانے گرمکھ ت
بیجاری .. ۴ ۴

---◆---

چلانا

۱۵-۱۶ دنان بعد پھر گورو صاحب نے حکم کیتا کہ
میرے چلانے دی تیاری ارمبھی جائے۔

بالن تاں پہلاں ہی پہنچا دتا گیا سی۔

گورو صاحب دھرم سال وکھے کسے دے بسترے تے
اتے چادر لے لے پے گئے لگے اکال پرکھ کول ارداساں
کرن۔ گرسکھانے ضد کر کے گورو صاحب تھلے تلائی
آدی وی وچھا دتی کیونکہ سر دی اتر رہی سی۔ لگدا
ہے ایہہ چادر کوئی قیمتی ریشمی کپڑا ہووے گا
جس کر کے بسترے دی تھان زیادہ چادر دی ہی گل
چلدی ہے۔ گورو صاحب نے کھانا پینا بالکل چھڈ دتا
سی۔

اک موقع اجبھا وی آیا کہ سکھان نوں لگا کہ گورو
صاحب چلانا کر گئے بن۔ اس کر کے ترنت سہجادیان
سری چند اتے لکھمی داس نوں سدیا گیا۔ پتراں نے رونا
دھونا شروع کر دتا۔ اچی اچی پئے رون۔ "بابا دو-چار
گھڑیاں سانوں اڈیک ہی لیدوں۔ توں کیو کاہلی کر
دتی؟ سانوں پھر یتیم کر چلیوں۔"

اتے لو!

بھائی سدھارن نے وی اپنی پگ وگاہ ماری

پکھوکیاں دا ہی آہی بھائی سدھارن ناں دا سکھ گورو
صاحب دا شردھاوان سکھ سی۔ لما سماں اس نے
کرتا رپور صاحب وکھے گورو جی دے حکماں تحت
سنگٹان دی سیوا کیتی سی۔ جویں گورو صاحب دے
چلانے دی خبر سنی تاں بھائی سدھارن وی
صاحبزادیاں وانو لگا وین پاؤن۔ پگ وگاہ ماری۔ سر
کھلار لیا۔

اچی اچی کہن لگا کہ گورو صاحب نے سارے سکھان
نووں پر کسے دی اچھا مطابق بخششاں کیتیاں نے پر
میں کی ساری عمر ریت ہی چھاندا رہا؟ مینوں کی
ملیا؟ ایہہ کجھ چلدا رہا اوتھے۔

کجھ سمیں بعد گورو جی اٹھ کے بہہ گئے۔ جل چھکیا۔
صاحبزادیاں نوں کول سد کے کہیا کہ پترو تھانوں
بھروسہ دتا ہے کہ تھادے ٹھاٹھ باٹھ پہلاں والے
برقرار رہنگے۔ فکر چنتا ناں کرو۔ باقی پترو تسی دو -
چار گھڑیاں ہور جین دی منگ کیتی ہے اوناں چر
میں تھادے نال ہاں۔ (بھاؤ دو-چار مہینے جاں سال
نہی منگے)۔ پتر لا-جواب سن۔

پھر گورو صاحب نے بھائی سدھارن نوں اپنے کول
سدیا۔ سدھارن نے اپنا گلہ پھر گورو صاحب اگے رکھیا۔
گورو صاحب نے بھائی سدھارن نوں اک ویلا یاد

دوایا کہ،

"سدھارنا فلانے موقعے تینوں میں کیہا سی کہ منگ جو چاہیدا ہے تاں اس وقت توں کیہا سی کہ گورو جی جے تسی تھے ہی ہو تاں میرے تے کرپا کرو، میرا کڑم جو آگرے بندیکھانے وچّ بیبا پویا ہے، اوہدی بند خلاصی ہووے تے اوہ اپنے گھر آکے ساریاں ذمہ واریاں سامبھے۔ میں اس ویلے تینوں تے وار پچھیا سی کہ کجھ پور وی منگ لے۔ تینوں سچیت کرن دی وی کوشش کیتی سی کہ کڑم چھٹے دا تیرا کسے نے گن نہی پاؤنا۔ پر سدھارنا توں بس اکورٹ لائی رکھی سی۔ بن کیو گلہ کردا ہے۔ بن پور دسّ کی چاہیدا تینوں؟"

کرتا پور وکھے بائے دی ہندواں سمادھ (مڑی) بنائی اتے مسلمانانے قبر۔ گورو صاحب دے جوتی جوت اپرنت سمادھ نوں مکھ عمارت دے اندر لیا گیا سی اتے قبر باہر بناں چھت دے ہی چلی آؤدی رہی ہے۔ ۱۹۴۷ تک قبر تے مسلمان مجور بیٹھدا ہندا سی۔ کرتا پور دے لاگے ہی سید مدی شاہ دا مقبرہ ہے۔ او تھوں دا پیر دن دہاڑے تے آکے قبر تے بہندا ہندا سی اتے شردھالو نوں پرشاد دیا کردا سی۔

ایہہ سن بھائی سدھارن ساریا دے ساہمنے بہت شرمندہ ہویا تے کجھ وی پور گل ناں سچھی۔ سنگت وچّ باقی لوکاں نوں یاد آ گیا کہ کوئے اس نے اپنا کڑم گورو صاحب دی بخشش نال چھڈوایا سی۔

بن بھائی سدھارن نے پور کوئی منگ ناں رکھی۔

اتے اخیر تتان دا مول تے وچ زرب ہونا

ادھی رات ویلے اکھاں چندھیا دین والی اسمانی بجلی جھی لگاتار روشنی ہوئی۔ بدلاں جھی غرض، ڈھول ڈھماکے اتے وکھ وکھ وچنتریاں دے سآزاں دیاں آوازاں آئیاں۔ خوشبو چھیرے پھیل گئی۔ جدوں حالات شانت ہوئے تاں گورو صاحب الوپ سن۔ اوہناں دے کپڑے اتے بسترن نوں بر نوں سی۔

اس دن پھر گورو صاحب سارا دن سنگت نوں ملدے گلدے رہے۔ ترکالاں ویلے پھر رہاس، کیرتن سوہلے اپرنت گورو صاحب نے ساری سنگت نوں آخری ست ساری اکال بلائی۔ ساری سنگت نے پھر پیری پینا کیتا۔

گورو صاحب دی سیوا وچّ چار گرسکھاں نوں بر ویلے جاگدے رہن دے حکم پہلاں ہی ہو چکے سن۔ لکھیا ہے کہ ایہہ پھریدار ہتھیار بند سن۔

اپرنت گورو صاحب بہہ گئے اتے انتردھیان ہو، لگے اکال پرکھ اگے ارداساں کرن۔

ہٹوی بیٹھی سنگت کیرتن سوہلے دا پاٹھ کر رہی ہے: "جے گھر کیرت آکھئیے کرتے کا ہوی بیچارو.. تے گھر گاؤہ سوہلا سورہ سرجنہارو...."

جوہیں ادھی رات گزری تاں بہت اچی جھی دھنّ اٹھی جوہیں بجلی کڑکدی ہے۔ پھریداراں نوں ایو لگا جوہیں بہت اچی آواز وچّ ساز وجدے ہن۔ ایہو جھیاں دھناں تاں اناں پہلاں کدی وی نہی سن سنیان۔ الوکک پرکاش ہویا جوہیں سورج اتھہ ہی اتر آیا ہووے۔ پنیری جھی چلی۔ بابا جی دی داہڑی دے وال فر فر آ رہے سن۔ چار چھیرے وکھری ہی قسم دی سگندھ پھیل گئی۔ پھریدار ہتھ جوڑ اٹھ کھڑے ہوئے۔

تیز روشنی اتے ماحول کرکے سبھ دیاں اکھاں چندھیا گئیاں سن۔

کجھ چر بعد جدوں دھماکے والی آواز بند ہوئی، روشنی مدھم پئی تاں پھریدار سکھاں دیاں اکھاں کھلیاں تاں کی ویکھدے نے، او تھے بابا جی نہی سن۔ گورو صاحب دے پہنے ہوئے کپڑے اتے چادر اتھے دب والے آسن تے پئے سن۔ چھیرے نگاہاں دوڑائیاں گئیاں۔ گورو جی کتے نظر نہی سی آ رہے۔ پھر ہر کوئی کہہ رہا سی بابا سندھیہی درگاہے پہنچ گیا ہے۔ چمتکار ہو گیا ہے۔ کوئی کہے بابا چھل کر گیا۔ جوہیں پنچم نانک نے لکھیا ہے:

سورج کرن ملے جل کا جل ہوارام ..

جوتی جوتی رلی سمپورن تھیارام ..

بھوتک سریر انرجی وچّ تبدیل ہو گیا سی۔ چیتن سریر (زنکار دا انش جاں آتما) سرسٹی دے مالک کرتار وچّ ابھید ہو چکی سی۔

ایہہ ۲۳ اسو سمت ۱۵۹۶ مطابق ۲۲ ستمبر ۱۵۳۹ ای

بی: ۶۰-۱۶۱ لآسائیکل یاتری ی دلجیت سنگھ- ۶۲
دولے پھل رکھن والی گل بعد وچ جوڑی گئی

پراتن- ۲۰۸ آئے ہندو- مسلمانان دے وواد بارے کجھ اس طرحاں لکھیا ہے کہ گورو صاحب جدوں سنگت وچّ سن تاں پچھیا گیا کہ بابا جی چلانے اپرنت تھادے پوتر سریر دا کی کیتا جاوے:-

"تب ہندو مسلمان ناؤ دھریک لگے آکھن۔ مسلمان لگے آکھن: اسیں دہنگے۔ اتے ہندو لگے آکھن: جے اسیں جلاہانگے۔ تب بائے آکھیا: جے تسی دہاں ولی پھل رکھے، جس دے بھلکے پرے رہنگے، جے ہندواں کے پرے رہن تاں جالہنگے اتے جے مسلمانان کے پرے رہنگے تاں دہنگے۔"

سو سنگتاں وچّ ایہو پکھ زیادہ پرچلت ہے۔ بھاوے کہ مرتک سریر تے پھل بھیٹ کرن دارواج اچے پنجاب وچّ پرچلت نہی سی۔ بی: ۶۰ والی اصلیت نوں اس ویلے اچے لوک منن نوں تیار نہی سن۔ یاد رہے موجودہ دور دے جنمساکھیاں تے ٹہنیاں کرن والے لکھاریا جوہیں مکلوڈ، پیار سنگھ، آدی نے منیا ہے کہ بی: ۶۰ جاں آدی ساکھیاں شرینی پراتن نالوں زیادہ پرانی ہے۔

گوردوارہ ۱۹۳۱ء - ۱۹۳۱ء (5 مئی 1933) - گوردوارہ صاحب دی تصویر کھچی۔ اس موقع عمارت دی کارسیوا چل رہی سی۔

۱۹۳۱ء وی وچ سائیکل یاتری نے گوردوارہ کرتارپور صاحب دی تصویر کھچی۔ اس موقع عمارت دی کارسیوا چل رہی سی۔

دا دن سی۔

دن چڑھدے تگ ایہہ خبر جنگل دی اگ دی طرحاں پھیل گئی۔ سویرے دنیاں اکٹھی ہونی شروع ہو گئی۔ سبھ ہندو مسلمان، گل کی، علاقہ امنڈ آیا کرتارپور دھرم سال تے۔ ہر کوئی کسے دے بستر نوں متھا ٹیک رہا سی۔ لوک تل پھل بھیٹ کر رہے سن۔ بھیٹاواں دا انبار لگ گیا۔

پر اس چکھا دا کی بنیا؟

کیونکہ دھرم سال دے نیڑے ہی کجھ سکھاں نے چکھا (لکڑی دا ڈھیر) تیار کیتی ہوئی سی جس تے بابا جی دی پوتر دیہی دا سسکار کرنا سی۔ کرتارپور وکھے ایہہ اوہ استھان تے سی جتھے اچ کلہ بابے دی مڑی جاں سما دھ بنی ہوئی ہے۔ اس ویلے پھر بابا سری چند دی اگوائی بیٹھ پروارتے ہورستیداران

کرتارپور دی عمارت

جوبی پچھے آچکا پہلی پہل دھرم سال چھن وچ بنی سی۔ اپرنت سنگتاں نے پکی بنائی۔ ۱۵۸۳ء وی وچ ایہہ دھرم سال رڑ گئی۔ کرتارپور صاحب دی پہلی عمارت بابا سری چند نے بنوائی۔ اپرنت بھائی نانک چند نے۔ بعد وچ ۱۹۱۱ء وی لالا شام داس سندھی نے کرتارپور صاحب دی عمارت بنوائی۔ چھیتی ہی ۱۹۱۹-۲۰ء وی دے پڑاں نے کرتارپور دی عمارت نوں نقصان پہنچایا اتے دریا نے سدھا منہ کرتارپور ول موڑ لیا۔ اودوں پھر پٹیالے دے مہاراجہ بھیندر سنگھ نے اک لکھ روپیہ لاکے دھسائی بن بنوایا تے عمارت دی کارسیوا کروائی۔ سنگتاں نے اس موقع + ۳۰۰۰۰ روپے اکٹھے کیتے۔

پھر ۱۹۳۴ء وی وچ عمارت دوبارہ بنائی گئی۔ گوردوارہ پردھان کشن سنگھ بیدی نے اونی دنی کرتارپور صاحب دے حالات تے کتابچہ چھاپیا جس وچ وستھار نال دتا گیا ہے کہنے کئی سیوا کیتی۔ ۱۹۳۴ء وچ جدوں دھنا سنگھ سائیکل یاتری والے کرتارپور صاحب پہنچے تان اچے عمارت دی پہلی منزل ہی تیار ہوئی سی۔

۱ نومبر سن ۱۹۳۱ء نوں موقع تے حاضر بھائی دھنا سنگھ سائیکل یاتری نے گوردوارہ صاحب دے حالات کجھ اس طرحاں بیان کیتے ہن: (پنہ- ۳۴)

"ڈیرہ بابا نانک توں ۳ میل اتر دی طرف کرتارپور پہنچا۔ گوردوارہ دی پرکرم وچ گورو جی دے وقتاں دی اک ٹاہلی کھڑی ہے تے گوردوارہ نواں ہے رہا ہے۔ جو کہ پالی پہلی منزل بنی ہے۔ جو کہ دو ہور بن کے ۸۰ فٹ گمٹ نکل کے تان گوردوارہ مکمل ہووے گا۔ پہیلے گورو جی ۱۵۶۹ سن بکرمی (۱۵۱۲ء) وی وچ آئے سن تے نہہ رکھے کے چلے گئے سن تے پھر دیسیان وچوں ۱۰ سال بعد آئے سن: بکرمی سن ۱۵۷۹ (۱۵۲۲ء) وی وچ آئے سی تے کل ۱۸ سال رہے سن تے بابا جی ۱۵۹۶ ب. وچ جوتی جوت سمائے سن۔ بابا جی نے کرتارپور نوں آباد کرن دے سمیں اپنا پروار ۱۵۷۸ ب. وچ منگا لیا سی۔ اس جگا کرکان توں مٹھائی تروائی سی) دیوان ہر سنگراند تے مسیا نوں لگدا ہے۔ اتے اسو سدی دسوی تے وساکھی نوں بھاری دیوان لگدا ہے۔ چنتر چودس نوں بھی بھاری دیوان لگدا ہے۔"

"اس جگا پہلے نہنگ سنگھ سیوا کردے سن۔ (بھاو سکھ راج ویلے) پھر اک مائی راج کور ہی رہ گئی۔ پھر سنگت نے ڈیرہ بابا نانک والے مہنت ہری داس اداسی نوں مقرر کر دتا۔ اخیر مہنت قول داس نوں ۱۹۱۹ء وی دے پڑاں ویلے۔ اودوں راوی دریا گوردوارہ توں صرف ۹ فٹ پٹوارہ گیا سی۔ تان پھر سنگت نے بہت سیوا کر کے دریا نوں پچھے بٹایا۔ اس سیوا وچ مہاراجہ پٹیالے نے اک لکھ ۳۵ ہزار روپے سن۔ چیف خالصے خاص آدم کیتا سی

تے ہور دھنا ڈھ سکھ سرداراں تے بیدیاں نے بہت سیوا کیتی سی۔ اس موقع پھر گوردوارے اکالی سکھاں دے ہتھ وچ آ گئے۔ اس علاقے وچ دور دور توں آکے مرے ہویاں دے پھل راوی وچ کرتارپور پاؤندے تے کڑاہ پراساڈا کے گھر نوں چلے جانے لگے۔

۱۹۶۵ء اتے ۱۹۷۱ء دیاں جنگاں ویلے عمارت نوں وڈا نقصان پہنچا سی۔ فوجاں نے اس پوتر عمارت تے بمباری کیتی سی۔ اچ وی پاکستانی سرکار نے اوہ بمب سانہہ کے رکھے ہوئے جو کرتارپور تے سٹے گئے۔ دوسرے پاسے پاکستانی فوج نے وی گھٹ ناں کیتی۔ کرتارپور دے دکھن-پچھم وچ رتھ چھت پند وچ چار منجلی پرسدھ صوفی درگاہ ہے جس تے پاکستان فوج نے بمباری کیتی۔

سو کرتارپور صاحب جو سرحد توں صرف چار ک. می. اتے کسے اچی تھاں توں نظر وی اؤدا ہے سکھ سنگتاں توں وچھڑیا رہا۔

لانگھے دی کہانی

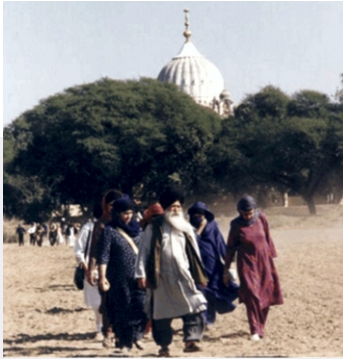
کوہ شروع ہویا اتے کوہ جدوجہد چلی

(نالے پڑو اس مورکھ لکھاری تے کوہ بابا مہربان ہویا؟) ساڈے نانکیاں دے راہ وچ کرتارپور پیندا سی۔ ماسی دا پنڈ کرتارپور دے لاگے سی۔ ککیکے، ککیکے، پکھو کے توں نکل کے ہی بنیا سی۔ میری ماں پڑے مان نال کیہا کردی سی کہ اسیں مہاراجہ پٹیالہ بھیندر سنگھ دیاں رانیاں (کیپٹن امریندر سنگھ دیاں دادیاں) نال ۱۹۲۸-۳۰ وچ کرتارپور دی ہوئی کارسیوا وچ حصہ لیا سی۔ لگ پگ اواناں ہی دناں وچ دریا راوی تے دو منجلا پل بنیا سی جس بابت وی علاقے وچ بڑیاں دند کتھاواں مشہور سن کہ نہہ پڈیاں اک وڈی پیٹی نکلی سی۔ پھر اس لکھاری دا سرحدی پنڈ الاولپس، حالان کرتارپور صاحب توں ۹ ک. می. پٹوا ہے پر ۱۹۶۵ء دی جنگ توں پہلاں کرتارپور دی اچی عمارت دا گمید پنڈو ہی نظر آیا کردا سی۔ مانا گرچر کور، کرتارپور بارے بہت کہانیاں دسیا کردی سی۔ دادے دے بھرا بوڑ سنگھ دا جدوں ۱۹۶۳ وچ چلانا ہویا تان اوہدے پھل تارن میرے تانے ملا سنگھ تے ہزارا سنگھ مینوں وی سرحد پار راوی تک لے گئے۔ ادوں کرتارپور صاحب دوروں ایو لگ رہا سی جوبی راوی تے تر رہا ہے۔ ایہہ نظارہ بردے وچ بہ گیا۔ داس ادوں مسان ۱۲ سال دا سی۔

۱۹۹۴ وچ پاکستان گردھاماں دی یاترا وچ جان والے شردھالو کوئی ۳۰۰۰ سن تے جتھے دے اگو منجیت سنگھ کلکتہ سکتر شرومنی کمیٹی سن۔ داس نوں وی اس چتھے نال جان دا سبھاگ پراپت ہویا۔ اودوں ایہہ لکھاری ای ایس ائی سی (کیندر سرکار دا کارخانیاں نال سبندھت محکمہ) وچ بطور منیجر بٹالے لگا ہویا سی۔ اٹاری توں دہر دی چلی ریل اگلے سویرے ۴ وچ پنچہ صاحب پہنچی۔

تہہ کیستا کہ گورو صاحب دے بسترتے بسستر چکھاتے رکھ سسکار کر دتا جاوے۔ کیونکہ چکھا دے برقرار رہن نوں لوکی وہم مندے سن کہ جے ایہہ بالی ناں گئی تاں چکھا نے کوئی پور لاش منگ لینی ہے۔ مطلب کسے پور دی موت ہو سکدی ہے۔

گرسکھاں دے ورودھ دے باوجود پروار اتے رشتے داراں یوجنا بنائی کہ چکھا جلاؤن اپرنٹ مڑی وی بنا لئی جاوے۔ کیونکہ لوکائسی نوں کوئی تہاں چاہیدی ہندی ہے جتھے اوہ

۱۹۹۷ءی۔ توں پہلاں دا کرتا پور۔ دوآلے دے گمبدمباری وچ ڈھاہے جا چکے سن۔ دوآلے جنگل جیہا بنیا ہویا سی۔ ۱۹۵۴ءی توں ۱۹۷۰ء (لگ بگ) اک مسلمان فوجی سیوا کردا ہندا سی۔ بعد وچ پنڈ کوٹھے دے عیسائی شام نوں آکے دیوا بالڈے رہے۔

بیتھاں- ۱۹۲۷-۲۸ وچ بنیا راوی اتے کرتا پور پل جو ۱۹۶۵ء اتے ۱۹۷۰ء دیاں بھارت- پاک جنگاں موقع بمیاں نال تیاہ کیتا گیا سی۔ کیونکہ پرا پل لوبے دا سی بعد وچ ایہنوں اکھاڑے ردی دے بھاء ویچ دتا گیا۔ بیٹھلی تصویر ہن دی ہے جتھے اج صرف پل دے تھے بچے نظر آ رہے۔

متھا ٹیک سکے۔ چڑھا پھر متھا ٹیکن نال ہی اودا ہے۔ سدھانتوادی گرسکھ اس ساری گل دا لگانار ورودھ کر رہے سن کیونکہ گورو صاحب گوریاں مڑیاں دے پوجن دے سخت ورودھی سن۔

اس حالات وچ پھر گجر پٹھان، شیخ مالو، عمرے خان جہے مسلماناں نے وی عذر کر دتا کہ جدوں گورو صاحب مڑھیاں مساناں پوجن دے خلاف سن تاں تسی چادر اتے بسستر دا سسکار کر کے مڑی کوئے بنا سکدے ہو؟

پر پروار کسے وی صورت وچ چنی ہوئی چکھا نوں برقرار نہیں سسی رکھنا

ویساکھی (۱۴ اپریل ۱۹۹۴) نوں بے نظیر بھٹو سرکار دے وزیر سردار فتح محمد بسنی (بلوچ) نے اؤکا پھ بوڈ دے اعلیٰ افسر سویرے ہی جتھے دا سواگت کرن پنجہ صاحب وکھے پہنچے۔ بسنی جدوں سنگت نوں سمبودھن کر رہا سی تاں انوں کوئی وی سنن نوں تیار نہیں سی۔ زیادپتر سنگت کھڑی سی۔ اس لکھاری نے کلکتہ نوں سچیت کیتا کہ ایہہ اگلے دی بیجنتی پورہی ہے۔ کلکتے میںون حکم کر دتا کہ توں سنگت نوں بیٹھا کے ویکھلے جے کوئی بہندا ہے تاں۔

میں وزیر نوں بینتی کر کے مائیک اپنے ہتھ لیا تے سنگت نوں وزیر دی اہمیت بارے دسیا۔ سنگت بہہ گئی تے بڑے پیار ستکار نال پاکستانی وزیر دی گل سنی۔ اوہ بار بار کہہ رہا سی کہ اسیں پچھلے کھروے اتھاس تے مٹی پاکے سکھاں نال چنگے سیندھ بناؤن دے چاہوان ہاں۔

دیوان اپرنٹ گرودارہ پرندھکھا ولوں وزیر دے ستکار چاہ پانی رکھیا ہویا سی۔ جویں اگلیاں نوں احساس ہویا، پاکستانی افسراں اس لکھاری نوں وی شامل ہون لئی سدا دتا۔ چاہ پانی موقع پاکستانی افسراں گلے کیتا کہ سکھ لوک بہت بھولے ہن، ساڈے مان یوگ وزیر دی بیجنتی کر دتی ہے جہڑا اوہناں نوں سن نہیں سی رہے۔ حالان قصصور وزیر دا سی چھوٹی عمر دا، راجینی توں اوہ بالکل انارٹی لگدا سی اودوں۔ پنجابی تاں چھڈو، اوہ اڑدو وی نہیں سی چنگی طرحاں ہول پا رہا۔

اساں پاکستانی افسر نوں کیہا کہ اتھوں دا انتظام تہاڈا ہے۔

सरदार हजरी मुरीमर रामनी
ची 4 साल परिलां ची उमदीरा।

سنگت نوں جویں کوہگے لوک اسنے طرحاں کردے ہن۔ ویکھو ناں اسیں جدوں سنگت نوں کیہا تاں ساریاں نے چپ چاپ وزیر دی گل سنی ہے۔ افسر پھر وی ضد کر رہا سی کہ نہیں سکھ بندے ہی مورکھن۔ بس اتھوں ہی گل آگے تر پئی۔ اسیں کیہا کہ تسی وی کہڑے سیانے ہو۔ اک پاسے تسی کہہ رہے ہو کہ اسیں سکھاں نال سیندھ سدھارنا چاہندے ہاں پر اوہ چیزاں سکھاں نوں نہیں وکھاؤدے جس نال سکھ- مسلم نیزتا ہووے۔

ساڈی اس گل نے سیندھت پاکستانی افسراں دی حالت خستہ کر دتی۔ اوہ پھر وی کہہ رہے سن کہ نہیں جی سکھ بندے ہی جھلے۔

گل نے کجھ اجیہا موڈ لیا کہ اسان نوں کہنا ہے گیا کہ مسلمان وی تاں ساڈے ہی بھرا ہن، سیانے نہیں ہن۔ اس وقت پھر کلکتے میںون اتشاہ دتا کہ کرو گل، دسو کوئے پاکستانی مورکھ ہن۔ گل ٹھٹھے محول وچ ہو تری۔ پھر اس داسرے نے کرتا پور صاحب بارے ساری اوستھیا بیان کیتی۔ کہ اک پاسے سکھاں دے مسلماناں نال سیندھ سدھارنا چاہندے ہو دوسرے پاسے اوہ تھاواں نہیں وکھاؤدے جتاں نال سکھ- مسلم پریم ودھے۔

پاکستانیاں افسراں دے پچھن تے اسان اوہناں نوں سجھا دتا کہ گورو نانک پاتشاہ دی قبر دے درشن وی کروایا کرو سنگتاں نوں۔ اوہ پچھن لگ پئے، "کتھے ہے قبر؟" اسان کیہا پاکستان وچ۔ بار بار اوہناں دے پچھن تے اسان اوہناں نوں احساس کروایا کہ اوہ وی تاں ساڈے ہی بھرا ہن۔

۲۰۰۲ وچ جدوں ایم ایل اے سکھندر سنگھ رندھاوا ولوں لانگھا گیٹ دا نرمان شروع کرتے تے اسیں موقع ویکھن گئے تاں ماتا گرچرن کور ساڈے نال سی۔ کریں دے نال ہی جدوں اسیں تصویر لینی چاہی تاں ماتا نے کیہا میری پھوٹو رہن دے۔ ایسے تھانے ہی پھر گیٹ بنیا سی۔ بعد وچ رندھاوا چون پار گیا تاں اس نے سمجھیا کہ کجھ لوک (ہندو ووٹر) لانگھا نہیں چاہندے جتاں اوہنوں پرایا ہے اس کر کے لانگھا اندولن توں اپنے ہتھ بچھے کھچ لے۔ گیٹ بناؤنا وجے روک دتا جو اج تک ادھورا پیا ہے۔ ۲۰۰۱ وچ ایسے رندھاوانے کرتا پور دے پوسٹر چھپواؤن وچ مدد کیتی سی۔ ایہناں لوکاں دا اپنا کوئی سٹینڈ نہیں۔ ایہہ ہوا دے رکھ انوسار ہی جھولدے۔

پھر ۲۰۰۷ اتے ۲۰۱۲ وچ وی رندھاوا جت گئے پر سرکار اکانی دل دی سی۔ اکانی دل نے غصے وچ آکے پوتر نگری ڈیرہ بابا نانک دیاس سڑکان نوں نظر انداز کر دتا جس کارن اتھے لگدے میلے دوران شردھالواں نوں وڈی تنگی بندی سی۔ ڈیرہ بابا نانک وکھے و ساکھی تے وی وڈا میلہ لگیا کردا سی اکانی دل دی بے رخی کارن اوہ ختم ہو چکا ہے۔ چول دے میلے تے وڈی اکانی کانفرنس ہویا کردی سی جس وچ دل دے وڈے لیڈر حاضری بھریا کردے سن اوہدا وی بادل/ٹوپڑانے بھوگا پا دتا۔

کیرے ول بیٹھ کر دے بیجی

چاہندا۔ چکھا دی لکڑی
نوں ہور کسے کم ورتنا
وی کلیہنا گنیا جاندا
سی۔

کیونکہ گورو نانک نوں
مسلمان اپنا پیرتے ہندو
اپنا سادھو سنت
سمجھدے سن اس
کرکے مسلمانان دی
منگ نوں نجرنداز کرناں
پروار واسطے مشکل ہو
رہا سی۔ پھر ورودھ کرن
والے مسلمانان وچ کجھ
علاقے دے طاقستور
چودھری وی شامل ہو
گئے۔

ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ
اج پوری شان ہے کرتارپور

اخیرتے ایہو فیصلہ ہویا
کہ گورو صاحب دی چادر، بستراں اتے کسا جتھے اوہ
اخیر سمیں موجود سن اوہ ادھا ادھا کرکے ہندو
مسلمانان وچ ونڈ لیا جاوے۔
گرسکھاں دی اس ویلے کیسے ناں سنی۔

گورو صاحب دا ادھا بسترتے چادر چکھاتے رکھ کے پھر

جدوں پاکستانیاں نوں پتہ لگا کہ گورو نانک دی قبر وی
پہنکی آئے اوہ وی پاکستان وچ تاں اوہناں نوں تاں چاء چڑھ
گیا۔ سادے کولو ساری تفصیل اوہناں حاصل کیتی۔ سادی ایہہ
گل سنکے پاکستانیاں نے منہ تے انگلار رکھ لٹیاں۔ وزیر افسراں ول
اکھاں پاڑ پاڑ ویکھ رہا سی۔ اگلیاں نے اوسے ویلے کرتارپور صاحب
دا سارا پتہ ٹکانا سمجھ لیا۔

اودوں کرتارپور صاحب عمارت دی حالت خراب ہو چکی سی۔ دو
جنگاں ہون کرکے، بلند گمب ڈھتھ چکا سی۔ دروازے کھڑکیاں وی
الوپ ہو چکے سن۔ ۱۹۵۵ توں بعد گرو دوارہ صاحب اندر اک
مسلمان فوجی سیوا کریا کردا سی۔ ونڈ توں پہلان تاراگڑھ (نیرے
بٹالا) دے رہن والے اس فوجی تے گورو نانک دی اجیہی بخشش
ہوئی کہ اس نے فوج دی نوکری ہی چھڈ دتی سی۔

فوجی توں بعد نال دے پنڈ کوٹھے دے عیسائی چراگ بتی کردے
سن، کیونکہ گاہے بگاہے اس استھان تے مسلمان شردھالو وی آ
جایا کردے سن۔

کیونکہ اجے کنڈھیالی تار نہیں سی لگی، سادے علاقے دے سر
پہرے شردھالو کدی رات براتے کرتارپور پھیرا وی مار آیا کردے
سن۔ پنڈ بھگٹھانا بوڑاں والے دے باوا سنگھ جدوں رات اوتھے گیا
تاں گورو گرتھ صاحب نوں جس طرحاں سنتو کھیا ہویا سی اوہ
اس توں برداشت ناں ہویاتے چپ چپیتے بیڑ توں اوہ چک لایا۔

سو جدوں پاکستانیاں نوں پتہ لگا کہ گورو نانک دا انتم استھان
پاکستان وچ ہے تے اتھے صاحب دی قبر وی ہے تاں پاکستان نے
ترنتے ۱۹۹۵ اتے ۱۹۹۷ وچ کرتارپور صاحب دی کار سیوا
کروائی۔ شاید پاکستان نے سوچیا کہ سکھاں دی اوہناں نوں کنجی
لہ پئی ہے۔

سری چند نے اگ وکھا دتی۔

دوسرے پاسے مسلمان
شردھالوآں نے قبر پت وچ چادر
دفا دتی۔

چوتھے دن پھر چکھا دی کجھ
بھسم تار راوی وچ وحہ دتی۔
کیونکہ اداسی سادھو بھوتی
نوں بہت اہمیت دندے نے بابا سری
چند نے کجھ بھوتی سونے دی
گڑوی وچ پا کے اوسے ستھان تے
دبوا دتی جتھے چکھا سی۔ بعد وچ
اتھے مڑی اساری گئی۔

سو اوہو مڑی تے قبر اج کرتارپور
وکھے موجود ہے۔

اس پرکار نانک ناں دے اک ہی
پیغمبر دے دو انتم استھان بن
گئے۔

پر گل اتھے وی نہیں مکدی اگے پڑو اک مڑی ہور وی
بندی ہے (ویکھو ڈیرہ بابا نانک)

۱۹ نومبر ۲۰۰۰ نوں ٹریبون اخبار نے پھر خبر دتی کہ پاکستان
کرتارپور تک لانگھا وی دے سکدا ہے۔ ۴ دسمبر سن ۲۰۰۰ نوں
اجیت اخبار وچ ہریال سنگھ بھلر دے لیکھ وچ ایہو گل دہرائی
گئی۔

ایہہ خبراں پڑھن اپرنت اس لکھاری نوں کجھ جھرناپٹ جہی ہوئی
کہ جھڑی گل اکسمات ہی پنجہ سہب چلی سی اوہدا اثر ہو رہا
ہے۔ جس کرکے اسان سکھ لیڈراں تک پہنچ کیتی تاں کہ اوہ منگ
کرن کہ کرتارپور صاحب کھلتا چا پید۔ کیونکہ اودوں ساناوں
راجنیتک سمجھ نہیں سی اس کرکے زیادہ ٹیک اسان سمرنجیت
سنگھ مان دی پارٹی تے رکھی پر بادل تے ٹوہڑا گروپاں نوں وی
ٹوہدے رہے۔

جوہن کہ ہر سرکاری ملازم ہندے، اجیہے راجنیتک کمان توں ڈر دا
ہے اسیں وی حد درجے تے ڈر ہوک سی۔ دوسرے پاسے نوکری وچ
سادے بدلی دلی ہو چکی سی۔

پھر وی چپ چپیتے اسیں راجنیتک لیڈراں تک پہنچ بنا رہے ساں
کہ اوہ کرتارپور صاحب لئی لانگھا منگن۔ باقی تاں اس اندولن
وچ پیر پاؤن نوں تیار نہیں سن آخر امرتسر دا اکال پرکھ کی
فوج ناں دا جتھا لانگھا منگن لئی اندولن کرناں من گپا رہ بعد

مئی ۲۰۰۸ وچ یو این او وچ امریکہ دا سابقہ راجدوت جان میکڈولڈ لانگھے دا موقع ویکھن آیا۔
سرحدتے کھلوکے جدوں اوہ پترکاراں نوں مکھاتب ہویا تاں بی۔ ایس۔ ایف والیاں اوہنوں دھسی توں
تھے جان دے حکم کر دتے۔ جان نے پترکاراں نوں کہیا کہ ویکھ لو اہ جے نہاڈا لوک راج اتے پریس دی
آزادی۔ اوتھے بھڑتھو پے گیا۔ سسی ائی ڈی نے جھٹ اتوں حکم کروایا کہ جان نوں مکھاتب ہون دتا
جاوے۔ جان ساناوں پچھدا کہ اتھے سرحدتے آکے تنسی کبھو جیہا اندولن کردے ہو۔ اسان جتھیدار وڈالا
نوں بینتی کیتی کہ بن پھر ارداس کرو۔ ارداس دا مطلب جان نوں سمجھایا۔ اوہنے جھٹ سوال کر دتا
کہ جدوں پردھان منتری نہاڈا سکھ ہی ہے تاں پھر تنسی اوہنوں کیو نہیں کہندے کہ لانگھا منظور
کرے۔ اسیں میکڈولڈ نوں دربار صاحب ڈیرہ بابا نانک وی لے کے گئے۔ اوہنے جھٹ سوال کر دتا کہ اک
ہندے دیان تن سمدھان جان قیراں کوے ہو سکدیاں ہن؟ جان نوں راوی پل دے کھنڈرات وی دکھائے۔

پندرہ

وچ پیر پچھے کھچ لے۔

فروری ۲۰۰۱ وچ اکال تخت صاحب تے کوئی بادل ورودھی اکٹھ بویا سی۔ اسیں اوتھے پہنچ لیڈران نال گل کرنی چاہی۔ پر کتے دال گلی نال۔ جوڑا کھر جدوں پہنچے تان جتھیدار کلدیپ سنگھ وڈالا نال میل ہو گیا۔ انان نوں بینتی کیتی تان انانے سانوں جالندھر آ کے ملن لئی کہیا۔ آخر ۲۸ فروری نوں برج صاحب دھاریوال وکھے جتھے وڈالا وی پہنچے ہوئے سن تان جوین اسان سنکت نوں خبر سنائی کہ کرتا رہور صاحب دے کھلن دی سمبھانا بتی تان سنکت نے سانوں بتھانے چک لیا۔ سنکت دا جوش ویکھ وڈالا صاحب اتے جسبیر سنگھ باگو باغ ہو گئے تے کرتا رہور لانگھے لئی اندولن کرن واسطے تیار ہو گئے۔

اس پرکار پہلی ارداس وڈالا دی جتھیندی نے ۱۳ اپریل ۲۰۰۱ نوں ڈیرہ بابا نانک اکٹھ کر کے سرحدتے کیتی۔ اسے دن پی اکال پرکھ کی فوج جتھانے وی وکھرے ارداس کیتی۔ ستے پنے ڈیرہ بابا نانک قصبے وچ جوش ٹھاٹھان مار رہا سی۔

'سیوک کؤ سیوا بن آئی' دے مہاواک انوسار اس توں بعد ارداساں دا سلسلہ وڈالا صاحب نے آخری سواساں ۵ جون ۲۰۱۸ تک نبھایا۔

وڈالا صاحب نے ۲۰۰۳ وچ سانوں جتھیندی توں باہر کر دتا جس کارن اسیں سنگراند والے دن وکھری ارداس کرنی شروع کر دتی جو ۲۰۱۸ تک لانگھے دے اعلان تک جاری رہی۔

کیونکہ اسیں لیڈر نہی ساں، لوکاں نوں مگر لاؤنا سانوں نہی سی اؤدا جس کارن ارداس موقعے کدی بڑی نموشی والی گل بونی کہ ساڈے نال کدی پنج بندے وی نہی سی ہو پاؤدے۔ ۲۰۰۳ وچ اک اجیہا موقع وی آیا کہ اسیں اکلے پی رہ گئے ادوں بھر بابا انوپ سنگھ بیدی دے گھر گئے جتاں ساڈے نال کجھ سنگھ ارداس لئی تورے۔

ادوں اسیں محسوس کیتا کہ اسیں لیڈر تان نہی ہاں پر گورو صاحب نے سانوں لکھن دا ہنر تان دتا ہی ہے۔ جس کر کے اسیں کرتا رہور صاحب لانگھے دے پرچار دی سیوا کرنی شروع کیتی تے پرچے چھپو کے میلیاں تے وڈنے۔ بعد وچ وڈالا صاحب نے وی ایہناں پرچیاں دی طاقت محسوس کیتی تان سانوں مانگ مدد دینی شروع کر دتی۔ کجھ چرواہناں مدد کیتی بعد وچ بند کر دتی۔

کیونکہ پرچے وڈی گنتی وچ چھپدے سن، اسان وچ اشتہار دینے شروع کر دتے۔ زیادہتر ڈاکٹر اتے سکول کالج والے اشتہاراں وچ ساڈی مدد کر دے۔ ایہناں مفت دے پرچیاں توں بعد اسان پاکستانی گوردواریاں تے آ روئے دا کتابچہ چھاپیا۔ اسدا چنگا نتیجہ ملن تے اسان پاکستانی اقبال قیصر دی کتاب دا ریویو جس وچ ۱۷۵ پاکستانی گورھام دتے ہوئے سن چھاپ دتا ہاں روئے وچ۔ اس دے تے ایڈیشن چھاپے کل اک لکھ پنج ہزار۔

میلیاں تے کرتا رہور دا پرچار کرن اپرت اسان سکولان وچ ایہہ کتابچے ویچنے شروع کر دتے۔ سکولان نے سانوں وڈا سہیوگ تان پھر کندھتے لاؤن والا پوسٹر ۵ روئے وچ کڈھیا جس تے کوئی ۷۰-۶۰ پاکستانی اشتہاناں دیاں تصویراں بندیاں سن۔ ایہدے ۹ ایڈیشن چھپے۔ پاکستانی اشتہاناں تے ڈھائی گھنٹیاں دی ویڈیو ڈیویڈی وی کڈھ دتی۔

ایہناں دی کل سرکولیشن (کاپیاں دی گنتی) کوئی ۵ لکھ توں اپر ہی ہوئیگی جدوں کہ پنجاب دی آبادی ساری تے کروڑ ہے۔ سانوں اشتہاراں دی وی کوئی کمی نہی سی۔ ساری رہ گئی۔ اک تان نیک کم دوسرا اشتہار داتا سمجھدا سی۔ کہ پرچے لکھاں لوکاں تک جا رہے۔ گورو صاحب دے ۲۰ روئے دے سچے سودے دا کمال کہ پرچے چھاپن موقع سانوں مایہ بجٹ توں ودھ ہو جاندی سی۔

پھر وڈالا صاحب جدوں ارداس کر دے سن تان اوہناں دی خبر لگدی سی کہ انوی (۱۰۵ وی، ۱۷۰ وی) ارداس کیتی ہے۔ دوسرے پاسے اجینسیاں دے دبا کارن اجیت اخبار اتے ہور ساڈی خبر نہی سی لا رہے۔ پر اسیں لوکاں تک پہنچ بناؤن وچ کامیاب ہو گئے۔

تیسرے پاسے راجنیتک لیڈر اتوں اتوں کرتا رہور لانگھے دے اندولن تے چپ سن پر اندر کھاتے ایہدے حق وچ سن۔

۲۰۰۳ وچ امریکن سکھانے اک جتھیندی گورو نانک شرانین پھیلوشپ سورگی گنگا سنگھ ڈھلون دی اگوانی وچ بنائی۔ اودوں کہا جا رہا سی کہ ایہہ ۲۰ لکھ ڈالر کرتا رہور صاحب دی مرمت تے خرچگی۔ امریکہ وچ ۲۰۰۹ وچ تیری سکھی نال دی جتھیندی بنی تے پرچار سیوا ارمبھی پر چھیتی ہی چھڈ گئے۔

امریکہ وچ دو تے واری ہور نقلی جتھیندیاں بنیاں تان کہ اس اندولن دا رخ موٹیا جا سکے پر اخیر

جنان سجنان کر کے، لانگھے دی منگ، گھر گھر پہنچی۔

کرتا رہور صاحب دے لانگھے دا پرچار ۱۸ سال چلیا۔ کئی سجن سانوں پرچے چھپواؤن واسطے لوڑیدی مایہ بخشدے رہے جس دے بدولت کوئی ۳۰ کو کشتا وچ ۵ لکھ توں ودھ پرچے، پوسٹر، کتابچے، سیڈیاں اتے بولڈنگ چھپوا سکے۔ سو جو پرچے/کتابچے نسی ۵-۵ روئے وچ خریددے رہے، اوبدی چھپائی دا سارا خرچہ مکھ طور تے ایہناں سجنان نے کیتا سی۔ (اپریل قطار کھپے پاسیو) ڈاکٹر۔ بلجیت سنگھ جوہل، جوہل ہسپتال راما منڈی جالندھر، ڈاکٹر۔ گروندر سنگھ (بڈیاں اتے جوڑاں دے ماہر) پرگن ہسپتال، بٹالاروڈ، امرتسر، ڈاکٹر۔ سکھوندر سنگھ والیا (سابقہ رجسٹرار، بابا فرید میڈیکل یونیورسٹی) ڈاکٹر۔ جسجیت چھاپھی ہسپتال امرتسر، بابا بلبیر سنگھ بیدی (سری گورو نانک دیو جی دی انس) ڈیرہ بابا نانک، ضلع گورداس پور۔

(بہٹھلی قطار) ڈاکٹر۔ گرکھس سنگھ سرجن جی بی ہسپتال پھگواڑا، ڈاکٹر۔ کلدیپ سنگھ اروڑا (گولڈ میڈالسٹ) کے ڈی ہسپتال، امرتسر، ڈاکٹر۔ گرنگمال سنگھ چھینا (بڈیاں دے ماہر) گرین ایونیو، امرتسر، ڈاکٹر۔ بلبیر سنگھ بھورا (ماہر اکھاں) اکال ہسپتال، ماڈل ٹاؤن جالندھر۔

اتے دتے سجنان دی ایہہ خاصیت سی کہ ایہناں ہر پرکاشن وچ یوگدان پایا سی۔

ایہناں سجنان توں علاوہ ہور وی انیکاں گرسکھاں نے گایے بگایے پرچار وچ بہملا یوگدان پایا سی پر سارے گرسکھاں دیاں تصویراں چھاپناں ساڈے واسطے سنہو نہی ہو پا رہا۔ پھر وی اس موقع اسیں وچھڑ چکے ڈاکٹر۔ دلجیت سنگھ، ڈاکٹر۔ پی۔ ایس چھینا، س۔ بلبیر سنگھ (لائبر خالصہ کالج) نوں یاد کر دے پان۔ واپگورو س۔ جگدیش سنگھ پراں نوں لمی اوب بخشے۔ 'بھلن اندر سبھ کو اہل گورو کرتا' دے سدھانت تحت گورو پاتشاہ 'چرنجیت سنگھ چڈھا' نوں بھلاں بخشدے ہوئے گل لائے۔ اگھے وکیل امریال سنگھ رندھاوا، ڈاکٹر۔ (مسج) جسجیت چھاپھی، ڈاکٹر۔ نوپریت ہنسپال، ڈاکٹر۔ کملجیت سنگھ مکڑ (جالندھر)، ڈاکٹر۔ جسپریت سنگھ گروور، ڈاکٹر۔ جے ایس ڈھلون (پرسپیل)، ڈاکٹر۔ ورنندر سنگھ باجو، ڈاکٹر اندر بیر سنگھ نجر، ڈاکٹر۔ جسپریت سنگھ گروور، ڈاکٹر۔ رنجیت سنگھ کلسی بٹالا، ڈاکٹر۔ جی ایس جموں جالندھر، ڈاکٹر بلونت سنگھ پنجن، ڈاکٹر۔ جگروپ سنگھ گل روڈ، ڈاکٹر۔ جرنیل سنگھ سینہ، ڈاکٹر۔ کملجیت سنگھ (ماہر گردے)، تیجندر رپال سنگھ کے بی دا پایا وڈلا یوگدان اسیں ریکارڈ تے پاؤدے ہاں۔

تے سبھ نوں منہ دی کھانی پئی۔ کرتارپور صاحب دے لانگھے دا برقع پاکے ایہہ بار بار پاکستان واسطے ہی مشکل پیدا کرن دی کوشش کردیاں ہندیاں سہن۔ کدی کہنا ننکانہ صاحب آزاد کروا کھے پاکستان اسمبلی وچ لانگھے دا متا پاس کیتا جاوے۔ بہاؤ چلدے گھوڑے نوں چابک مارنا۔

شروع شروع وچ سابقہ چون کمیشنر منوہر سنگھ گل نے وی لانگھا اندولن وچ دلچسپی وکھائی پر بعد وچ ڈھلا بے گیا۔

۳۰ نومبر ۲۰۰۵ نوں بٹالے گرنڈر سنگھ دے گھر نارووال دی میمبر پارلیمنٹ بیبی رھت کابلوں آئی جس دا وڈے پدھرتے سواگت ہویا۔ حالانکہ میڈیٹے زیادہ گل ناں چکی۔

امریسر دے لکھاری ہسنل چراگ نے قومانتی تیرتھ یاتراواں نے کتابچہ لکھ کے اندولن دی مدد کیتی۔ پر پنجاب دے باقی لکھاری اس مصلے تے چپ ہی رہے۔

تردیش سنگھ مینی دے پنتاں کرکے ۲۰۰۸ وچ امریکی راجدوت جان میکڈولڈ نے جدوں لانگھے دا موقع ویکھیا تاں اس نال وی اندولن نوں وڈی طاقت ملی۔ جس کرکے ۱۰ دن بعد ہی بھارت دے اوہنی دنی وڈیش منتری پرناپ مکھرجی نوں وی لانگھے دا موقع ویکھنا پیا۔ بارکے پہلی اکتوبر ۲۰۱۰ نوں اکالی دل نے لانگھے دے حق وچ اسمبلی وچ متا پاس کر دتا۔ اس وچ امریکہ ربنڈے گرسکھ امر سنگھ ملی اتے گرچرن سنگھ نے اپرالے کیتے سن۔

اس لمے سمیں دوران شرومنی کمیٹی اتے اکالی دل دی جو پہنچ رہی اسے ثابت کر دتا کہ ایہہ دووے پنتھک جتھیندیاں تے سدھ جاسدھ طریقے نال سرکاری کنٹرول بے۔

اس ۱۸ سال دے لمے سمیں دوران بھارت سرکار نے اس مصلے تے چپ بنا رکھی۔ پہلی گل تاں سکھ میمبر اس بابت کدی پارلیمنٹ وچ سوال نہی سن کر دے جے کوئی پور کردا تاں سرکار گول مول جواب دے دندی سی۔ بیبی پرینت کور دے ڈپٹی وڈیش منتری کال دوران تاں سکھوں اندولن نوں ڈھاہ لگی سی جدوں اس بیبی نے بیان دتے کہ لانگھا نہی کھل سکدا۔ حالانکہ ایہدا پتی لانگھے دے حق وچ سی۔ علاقہ دا ایم پی پرتاپ سنگھ باجوا بار بار بیان دے رہا سی کہ لانگھا لین دے بجائے زمین دی ادلا بدلی کرکے کرتارپور نوں بھارت وچ ہی کر لیا جاوے۔ اس تے نکور دے جتھیدار اودھم سنگھ اولکھنے بیان دتا کہ باجوا لانگھے وچ رکاوٹ پا رہا ہے۔ اس توں پہلوں ہلکے دے ایم پی ونود کھنہ اتے پہلاں بیبی سکھینس کور بھنڈرنے اندولن دی مدد کرن بجائے صرف لوک سبھا نوں اپنی جانکاری دتی کہ علاقہ وچ فلانا اندولن چل رہا ہے۔

اس توں علاوہ سنگپور دے بابا جنگ سنگھ نے پنیاتے ارداس کرنی ارمبھی پر وچے جھڈ گئے۔ رگھبیر سنگھ، ڈاکٹر۔ بلبیر سنگھ، ڈھینگر اتے سرجیت سنگھ کلسی نے ارداس پنیاتے شروع کر دتی۔ مکدی گل کہ لانگھے دی منگ بن گھر گھر پہنچ چکی سی۔

اتو اتوں کجھ وی بیان دئی جان، ایہناں تنان دے مرضی دے بنا لانگھا کھلنا سنبھو نہی سی۔ اس نیکی دی پہل کیتی عمران خان پردھان منتری پاکستان، لانگھا کھولن دی سفارش کیتی امریندر سنگھ مکھ منتری پنجاب اتے اس تے پروانگی دی موہر لائی نرندر مودی پردھان منتری بھارت سرکار نے۔

لانگھا پرچار دوران اسپین محسوس کیتا کہ جتا کولو بابا سیوا لیندا ہے آپ ڈنڈے نال لیندا ہے۔ جتھیدار وڈالا وی پہلاں ایہہ کم ہتھ وچ لین لئی تیار نہی سی۔ پھر جسبیر سنگھ جیہروال ولوں اکتھی کیتی سنگت نے برج صاحب دھاریوال جدوں جلوا دکھایا تاں تر پیا۔ اسپین خود وی سکھی پکھو کورے ہی سی کہ پنچہ صاحب سببی گل کرن دے حالات بن گئے۔ پرچار دوران سانوں ناکے روک نہی سی پاؤدے۔

ایسے طرحاں بابے نے مہر بھریا ہتھ نوجوت سنگھ سدھو ناں دے لیڈر دے سر تے رکھیا۔ ۱۸ اگست ۲۰۱۸ نوں جدوں پاکستانی پردھان منتری عمران خان دے سہن چک سماگم وچ نوجوت نے شرکت کیتی تاں اتھے لانگھے دی گل چل پئی۔ جس دی سہو میڈیٹے نوں وی لگ گئی۔ ادھر ہندوستان وچ رولا بے گیا کہ نوجوت نے ملک نال غداری کر دتی ہے۔ نوجوت دی وزیری وی کھس گئی۔ اس موقع بادل پروار نے نہانت گھٹیپارول نبھایا کیونکہ سکھ کدی وی اکالی دل دے پردھان کولو گردھام درشنا دے ورودھ دی توقع نہی سن کر سکدے۔ اک موقع تاں پردھان نے ایہہ بیان وی دے دتا کہ لانگھا کھلن نال بھارت دی سرکھیا نوں خطرہ ہوے گا۔ پر مصلے اجیہی طول پھڑی کہ پاکستان نے اعلان کر دتا کہ اوہ لانگھا کھولن لئی تیار ہے۔

لانگھا کھلن نال سکھ شردھالواں دی ۷۲ سال پرانی درشناں دی تانگھ تاں پوری ہوویگی نال دوواں ملکاں وچ سبندھ وی سدھرنے بن کیونکہ گورو صاحب اسلام اتے ہندو دھرم درمیان پل دی نیائی وچرے ہے۔ لانگھا اندولن دوران ساڈا نعرہ وی ہندا سی۔ 'دوواں ملکاں دے پل۔ کرتارپور لانگھا جاوے کھل۔' (اتے 'باے' نانک دا جہان۔ جات ناں مذہب، بس اک انسان۔) خیر ایہہ گلان تاں بعد وچ ہولی ہولی ہونیاں بن پنجابیاں نوں سبھ توں وڈا فائدہ بن تک مل وی چکا ہے۔ جوہن پھلے کجھ سالان توں ہندوستان دیاں فرقہ پرست اجینسیاں گورو گرتھ صاحب دا نازد گردیاں اریباں سن بن اوہناں نوں ٹھل پئی۔ اگلیاں نوں احساس ہو گیا ہے کہ اجیہا کرن نال پنجابیاں دا جھکا پاکستان ول ہو جاویگا۔ این ایہو گل ۱۹۴۷ ویلے انگریز اکالی لیڈران نوں سمجھا رہے سن کہ سبندھ دوواں نال رکھو اتے پاسکو بوکے وچروں، دووہن دھراں تھادی قدر کرنگیاں۔ جے اک دی جھولسی وچ پے گئے تے اگلے تھانوں نکل جانا ہے۔ پر بدقسمتی نال اکالی لیڈر ایہہ گل ادوں سمجھ ہی نہی سن رہے۔

خیر ۲۲ اکتوبر ۲۰۱۸ بھارت سرکار نے پاکستان دی تجویز اتے موہر لا دتی کہ اوہ گورو صاحب دے ۵۵۰ وے سلانہ گریپر توں تن دن پہلاں لانگھا کھولن لئی تیار ہے۔

فرقہ پرست اجینسیاں دے ورودھ اتے تھان تھانے آئییاں اوکڑاں دے باو جود بھارتی پردھان منتری مودی نے دلیری وکھاؤدے ہوئے ۹ نومبر نوں لانگھے دا ادگھائٹن کر ہی دتا۔ دوسرے پاسے عمران خان دے نظریے نے سکھاں دا دل جت لیا۔ گرسکھ دوواں لیڈران نوں دھنواد کھندے بن۔

مکدی گل لانگھے دا کھلنا گورو صاحب دا کلجگ وچ کیتا چمتکار ہے۔ کیونکہ سنگت توں سوا پر کوئی لانگھے دے خلاف سی؛ اکالی دل وی۔

بھل چک بخش لینا جی۔ اسپین کھتے بہت کماو دے انٹن پاراواڑ۔ ہر کرپا کر کے بخش لیہ بُو پاپی وڈ گنہگار۔

وڈے ہتھ وڈیانتیا جے بہاوتے دہی۔ حکم سوارے آئے چسماں ڈھل کرے۔ لانگھا اندولن ۱۸ سال چلیا پر ایہدے کھلن دا کارن بنیا نوجوت سنگھ سدھو اتے پاکستانی فوجی جرنیل قمر جاوید باجوا دی جیہی۔